

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΥΛΛΟΓΩΝ

Μάθημα 4ο

- Εμπλουτισμός Συλλογών
- Πολιτική Εμπλουτισμού
- Τρόποι Εμπλουτισμού
- Εισαγωγή αντικειμένων στο Μουσείο

Οι άνθρωποι συνήθως επιλέγουν να συλλέξουν παλιά, ακριβά, περίεργα αντικείμενα, αντικείμενα που σχετίζονται με συγκεκριμένους ανθρώπους ή που προέρχονται από μακρινά μέρη ή που είναι αποτέλεσμα περιπέτειας, κόπου, προσπάθειας, αντικείμενα που έχουν συναισθηματική αξία ή είναι φορείς μνήμης και νοσταλγίας.

Τα αντικείμενα που έχουν αξία για ένα άτομο ή μια ομάδα δεν έχουν απαραίτητα αξία για ένα μουσείο. Σύμφωνα με την Βρετανική Ένωση Μουσείων η διαδικασία απόκτησης αντικειμένων από ένα μουσείο ορίζεται ως: «Η διαδικασία απόκτησης του νόμιμου τίτλου κυριότητας ενός αντικειμένου, με την πρόθεση αυτό να χρησιμοποιηθεί για τους σκοπούς του μουσείου».

Η απόκτηση ενός αντικειμένου πρέπει να γίνεται με μακροχρόνιο σχεδιασμό και προοπτική για το μέλλον. Τα μουσεία δεν μπορούν να συλλέξουν τα πάντα, οπότε εκ των πραγμάτων η συλλογή είναι Επιλογή. Ποιος όμως κάνει αυτήν την επιλογή;

- Η Τύχη: τυχαίνει να σώζονται ή τυχαίνει να εξαφανίζονται τα αντικείμενα στην πορεία του χρόνου και έτσι η τύχη θα καθορίσει κατά πολύ τι θα βρεθεί σε μια ανασκαφή, ή επιτόπια έρευνα κοκ.
- Οι δωρητές, που αποφασίζουν σύμφωνα με τα κριτήρια τους τι θα αποτελέσει μια συλλογή κατάλληλη για ένα μουσείο
- Ο πολιτισμός κάθε εποχής, που διαμορφώνει τα κριτήρια της εκάστοτε κοινωνίας

Σημαντικό για ένα μουσείο είναι το αντικείμενο που έχει δυνατότητα χρήσης μέσα σε αυτό, τη λεγόμενη **Δυνητική Αξία Χρήσης**.

Σύμφωνα με αυτό, το Μουσείο πρέπει να αναπτύσσει Ενεργή και όχι Παθητική Συλλεκτική Δράση:

Ενεργό Δράση: εννοούμε αυτή κατά την οποία το μουσείο αποφασίζει για την ιστορία ή τις ιστορίες που θέλει να πει και ψάχνει για τα αντικείμενα που θα πουν αυτήν την ιστορία καλύτερα.

Παθητική δράση: είναι όταν το μουσείο περιμένει δωρεές για να αναπτύσσει τις συλλογές του και δέχεται τα αντικείμενα που του προσφέρουν με βάση το τι ο κάθε δωρητής θεωρεί ότι πρέπει να βρίσκεται στο μουσείο.

Οπότε, σημαντικό είναι το αντικείμενο που βοηθά το μουσείο να μεταδώσει τη γνώση και να προσφέρει την εμπειρία σύμφωνα με τους σκοπούς του. Τα αντικείμενα αυτά μπορεί να

είναι τα σημαντικά με τη συμβατική έννοια (π.χ. πολύτιμο υλικό), μα και άλλα που φωτίζουν όλες τις πτυχές μιας αφήγησης.

[Π.χ. ένα μουσείο με χαρακτηριστικές φορεσιές μιας ιστορικής περιόδου δεν θα επιδεικνύει μόνο τις νυφιάτικες ή τις καλές, που μπορεί να είναι πολύτιμες (σπάνια υφάσματα, ακριβά μέταλλα, περίτεχνα κοσμήματα) ΑΛΛΑ και τα καθημερινά ρούχα ή εργασίας των διάφορων ειδικοτήτων ή τάξεων. Διαφορετικά η αφήγησή του θα ήταν μονοδιάστατη και η γνώση που θα μετέδιδε περιορισμένη ως και παραπλανητική.]

Περιορισμένη αξία για το μουσείο έχουν και τα αντικείμενα που δεν συνοδεύονται από πληροφορίες, όπως προέλευση, χρονολόγηση κ.α. τόσο για πρακτικούς, όσο και ηθικούς, νομικούς λόγους.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΟΥ

Η **Πολιτική Εμπλουτισμού** είναι μια ρητή δήλωση του Μουσείου, πρόκειται δηλαδή για ένα γραπτό κείμενο με συγκεκριμένες διατάξεις. Είναι σημείο αναφοράς και προστασίας για τον Οργανισμό, σύμφωνα με το οποίο δύναται να:

- Δικαιολογεί την άρνηση προσφερόμενου υλικού
- Διατηρεί την συνέχεια και την συνάφεια της Συλλογής
- Ενθαρρύνει την εμπιστοσύνη του κοινού
- Βοηθά στην καλύτερη χρήση περιορισμένων πόρων (π.χ. προτεραιότητες αγορών κ.α.)

Το συνολικό κείμενο λαμβάνει υπόψη του τις γενικές Διεθνείς και Εθνικές Νομοθεσίες, τις ιδιαιτερότητες του Μουσείου και την πολιτική συναφών/ γειτονικών μουσείων. Κύρια προβλήματα για τη συλλεκτική δραστηριότητα είναι ως συνήθως οι περιορισμοί του χώρου, οι οικονομικοί περιορισμοί, διάφορα ηθικά και νομικά ζητήματα.

ΤΡΟΠΟΙ ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΟΥ. Προβλήματα και Επιφυλάξεις.

Σύμφωνα με έρευνα (Lord, 1995) το μεγαλύτερο κόστος δεν είναι η αγορά ενός αντικειμένου, αλλά το κόστος τυχαίας απόκτησης αντικειμένων, δηλαδή η απόκτηση που δεν έρχεται ως αποτέλεσμα συστηματικής και προσεκτικής σκέψης και επιλογής. Και αυτό γιατί θα πρέπει να αναλάβουν εκ των υστέρων το σύνολο του κόστους για την επιμέλεια, την φροντίδα, του χρόνου του προσωπικού, την έρευνα, καταγραφή, συντήρηση, αποθήκευση κοκ.

ΔΩΡΕΕΣ: ως επί τω πλείστων πρόκειται για μεικτές συλλογές, οι οποίες περιλαμβάνουν αντικείμενα για τα οποία μπορεί να ενδιαφέρεται το μουσείο, αλλά και πολλά άλλα που δεν επιθυμεί. Έτσι, οι δωρεές θα πρέπει να γίνονται δεκτές εφόσον πληρούν ορισμένες προδιαγραφές. Επίσης, πρέπει να γίνεται ξεκάθαρη η Μεταφορά Κυριότητας στο μουσείο απέναντι στον δωρητή ή την οικογένειά του.

ΔΑΝΕΙΑ: για του περισσότερους επιμελητές τα δάνεια αποτελούν τον μεγαλύτερο πονοκέφαλο και μόνιμη πηγή δυσφορίας, και ως εκ τούτου δεν είναι πάντα επιθυμητά. Συχνά ένα δάνειο συνοδεύει η υποχρεωτική έκθεση, ενώ απαιτείται η ανάλωση των

δυνάμεων του μουσείου σε αντικείμενα και αρμοδιότητες που δεν είναι δικά του. Επιπλέον, στον μόνιμο δανεισμό πρέπει να παρουσιάζεται ιδιαίτερη επιμέλεια στα Νομικά Ζητήματα. Πλέον είναι συνήθης η πρακτική της Ανταλλαγής/ ανταλλαγής δανείων μεταξύ μουσείων για εκλογίκευση των συλλογών και ορθή κατανομή των πόρων.

ΑΓΟΡΑ: στις αγορές πρέπει να λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη και με κάθε λεπτομέρεια να ορίζονται τα ηθικά και νομικά ζητήματα.

ΕΛΛΑΔΑ

Τα κρατικά αρχαιολογικά μουσεία εμπλουτίζουν τις συλλογές τους αυτόματα ως αποδέκτες των συνεχών ευρημάτων των αντίστοιχων ΕΦ.Α. Εξάιρεση αποτελούν τα κρατικά αρχαιολογικά που αποτελούν Ειδικές Περιφερειακές Υπηρεσίες:

1. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
2. Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο
3. Νομισματικό Μουσείο
4. Επιγραφικό Μουσείο
5. Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού
6. Μουσείο Ασιατικής Τέχνης
7. Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης
8. Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Ο εμπλουτισμός στα παραπάνω μουσεία γίνεται μέσω ανασκαφών, παραδόσεων, κατασχέσεων, δωρεών και σπάνια με αγορές για να καλυφθούν τυχόν κενά στις υπάρχουσες συλλογές.

Πλέον και η άυλη πολιτιστική κληρονομιά τυγχάνει της ίδιας προσοχής μέσα στις μουσειακές συλλογές, όπως η προφορική ιστορία, οι παραδοσιακές πρακτικές, τα νέα μέσα και οι τεχνολογίες. Αυτό επιτυγχάνεται με τη συνεργασία και με άλλους φορείς, όπως Αρχαία, Βιβλιοθήκες, Οργανισμούς Οπτικοακουστικών Μέσων, με κοινά προγράμματα κτλ.

Ανακεφαλαιώνοντας, μια Πολιτική Εμπλουτισμού είναι χρήσιμη γιατί:

- 1) Εμποδίζει το τυχαίο, δίνει στο Μουσείο Στόχο και Κατεύθυνση
- 2) Διασφαλίζει το επίπεδο της Τεκμηρίωσης
- 3) Επιτρέπει την αποτελεσματική χρήση των διαθέσιμων πόρων (έμψυχων και άψυχων).
- 4) Επιτρέπει την απόρριψη μια προσφοράς/ δωρεάς, εφόσον αυτή δεν είναι κατάλληλη
- 5) Εμποδίζει τη συλλογή πολλών όμοιων αντικειμένων
- 6) Εξασφαλίζει την ηθική τάξη και τον ρόλο του Μουσείου ως Ιδρύματος στην Υπηρεσία του συνόλου της Κοινωνίας.

Κάθε μουσείο συντάσσει την Πολιτική του με βάση διαφορετικά κριτήρια. Από αυτά τα συνηθέστερα είναι:

- 1) Η γεωγραφική του θέση

- 2) Τα χρονολογικά όρια μέσα στα οποία εντάσσονται οι συλλογές του
- 3) Το εύρος και το περιεχόμενο των Συλλογών που ήδη διαθέτει το μουσείο
- 4) Οι διαθέσιμοι έμψυχοι και άψυχοι πόροι
- 5) Οι χώροι που το μουσείο διαθέτει για έκθεση και αποθήκευση
- 6) Η πολιτική εμπλουτισμού Συλλογών άλλων/ γειτονικών μουσείων και πιθανές αλληλοκαλύψεις
- 7) Το κοινό του συγκεκριμένου μουσείου, όπως αποτυπώνεται σε έρευνες
- 8) Οι στόχοι του μουσείου σε σχέση με την ανάπτυξη και την εξέλιξή του
- 9) Οι σχέσεις του μουσείου με τους δωρητές και τους φίλους του
- 10) Το δίκτυο δανεισμών που το μουσείο υποστηρίζει και η συνολική στάση του απέναντι στους δανεισμούς

ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΟΥ	ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ
Κληροδότημα	Αντιμετωπίζεται όπως και η δωρεά: η νόμιμη κατοχή από το μουσείο επιβεβαιώνεται με μία έγκυρη νομικώς παραχώρηση ιδιοκτησίας.
Μετατροπή παλαιού δανείου	Αντικείμενα τα οποία είχαν παραχωρηθεί στο μουσείο στο παρελθόν ως δάνεια, μεγάλης ή μικρής διάρκειας, ή είχαν μεταφερθεί στο μουσείο για κάποιο λόγο (π.χ. για ταύτιση, χρονολόγηση κτλ.) και εντάσσονται πλέον στις μουσειακές συλλογές. Θα πρέπει να συγκεντρωθούν όλα τα απαραίτητα πιστοποιητικά παραχώρησης από τον νόμιμο ιδιοκτήτη των αντικειμένων αυτών.
Ανταλλαγή	Ορίζεται με βάση γραπτή συμφωνία ορισμένου χρόνου.
Έρευνα πεδίου	Ο φάκελος εισαγωγής του αντικειμένου περιλαμβάνει αντίγραφα από όλα τα σχετικά έγγραφα, δηλαδή άδεια πραγματοποίησης της έρευνας, αρχείο έρευνας, φωτογραφικό υλικό, σχέδια, κατόψεις, ηχητικό αρχείο κ.ο.κ.
Δωρεά	Πρόκειται για εθελοντική μεταφορά ιδιοκτησίας από κάποιον προς το μουσείο, χωρίς την παραχώρηση υλικού ανταλλάγματος. Προκειμένου να ολοκληρωθεί η δωρεά, θα πρέπει να υπάρχει γραπτή και νομικώς έγκυρη πράξη παραχώρησης ιδιοκτησίας.
Έργα που περιέρχονται στο Κράτος (και επομένως στα κρατικά μουσεία)	Αντικείμενα ή συλλογές τα οποία περιέρχονται στο Κράτος είτε στο πλαίσιο εισπραξης φόρων κληρονομιάς είτε λόγω κατάσχεσης από τις δικαστικές αρχές, συνήθως λόγω παραβίασης της νομοθεσίας περί πολιτιστικής κληρονομιάς.
Αγορά	Μέσω διεθνών δημοπρασιών, αδειούχων εμπόρων τέχνης της ημεδαπής, ή άμεσες επικοινωνίας του μουσείου με τον συλλέκτη. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει το μουσείο να αποκτήσει όλα τα νόμιμα παραστατικά αγοράς, εισαγωγής, δήλωσης κτλ. που εξασφαλίζουν τη μη παραβίαση της Σύμβασης της UNESCO του 1970 ή άλλης εθνικής ή διεθνούς σύμβασης ή νομοθεσίας.
Διάσωση	Πρόκειται για ευρήματα τα οποία το μουσείο αποκτά όχι ως αποτέλεσμα σκοπίμης επιδίωξης, αλλά στο πλαίσιο κάποιας αναγκαστικής πράξης προστασίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η συλλογή από μουσεία φυσικής ιστορίας ζώων προς ταρίκευση (τα οποία έχουν σκοτωθεί κατά λάθος ή από λαθροκυνηγούς) ή σημαντικών φυτικών δειγμάτων που έφτασαν στο μουσείο, προκειμένου αυτά να μην καταστραφούν και χαθούν οριστικά.

(Πίνακας 4.1: Συνήθεις μέθοδοι εμπλουτισμού των μουσειακών συλλογών, προσαρμογή από Simmons, 2006: 43 σε Μπούνια, 2009: 48).

Ο Κώδικας Δεοντολογίας του ICOM απαιτεί από τα μουσεία γραπτή Πολιτική Εμπλουτισμού και γνωστοποίησή της στο κοινό, καθώς και την επανεξέταση αυτής σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Στην Ελλάδα δεν έχει δημιουργηθεί αυτή η αντίληψη ακόμα. Κάποιες εξαιρέσεις αποτελούν:

A. Το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, το οποίο έχει έναν σύντομο ορισμό για τη συλλεκτική του πολιτική (βλ. www.emst.gr)

B. Το Εβραϊκό Μουσείο, του οποίου η συγκεκριμένη συλλεκτική πολιτική είναι γραπτός διατυπωμένη και εντάσσεται στο καταστατικό λειτουργίας του, ενώ είναι διαθέσιμη στους ενδιαφερόμενους (βλ. www.jewishmuseum.gr). Συγκεκριμένα, βασίζεται σε δωρεές, γιατί δεν έχει σταθερά διαθέσιμα κονδύλια. Σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης εξασφαλίζεται έκτακτη χορηγία από τους Φίλους του Μουσείου, όπως π.χ. έγινε για την αγορά σπάνιου βενετικού χειρογράφου του 1642, που αφορά την Εβραϊκή Κοινότητα της Κέρκυρας και εμφανίστηκε σε δημοπρασία του Οίκου Sotheby's.

Προσπάθειες προς αυτήν την κατεύθυνση έγιναν και μέσα από την νέα νομοθεσία (Ν. 3028/2002). Ο αρχαιολογικός νόμος δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα κυρίως στην αποτροπή απόκτησης αντικειμένων παράνομης προέλευσης ακολουθώντας το διεθνές Δίκαιο (**άρθρο 45, παρ. 9**), ενώ ο εμπλουτισμός επιτρέπεται μόνο με αντικείμενα που αποκτήθηκαν νόμιμα και η απόκτησή τους γνωστοποιείται κάθε χρόνο στο ΥΠΠΟ.

Το **άρθρο 28, παρ. 6** δίνει επίσης κίνητρα για τον εμπλουτισμό των συλλογών αναγνωρισμένων μουσείων: Τα μουσεία έχουν δικαίωμα προτίμησης μετά το Κράτος στην ίδια τιμή σε περίπτωση πώλησης με δημοπρασία ή δημόσιο πλειστηριασμό. Το **άρθρο 31, παρ. 11**: Σε περίπτωση πώλησης συλλογής αναγνωρισμένου συλλέκτη στο σύνολό της.

Ενώ στο **άρθρο 47, παρ. 1** προβλέπονται φορολογικές ελαφρύνσεις για επιχειρήσεις που μεταβιβάζουν στο κράτος ή σε μουσεία αντικείμενα ως δωρεά.